

УДК 378.091.212:80:316.614

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Валентина Коваленко

старший викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
Слов'янськ, Україна
ORCID 0000-0002-7391-3746
valentina.kovalenko1204@gmail.com

Анотація. У статті представлені результати теоретичного опрацювання теми соціалізації студентської молоді, зокрема, студентів філологічних спеціальностей. Автор порушує проблему невідповідності нових вимог до випускників вищих навчальних закладів та рівнем їх соціалізації, що позначається на сформованості компетентностей, нездатності адаптуватися в соціальному та професійному середовищі. Досліджено структуру соціалізації, її етапи та компоненти. Проведено аналіз підходів до визначення соціалізації. Соціалізація розглядається автором як двосторонній процес постійної передачі суспільством і засвоєння індивідом протягом усього життя норм, культурних цінностей та зразків поведінки. У статті висвітлюються особливості соціалізації студентства в цілому, і майбутніх студентів-філологів зокрема. Автор наголошує на необхідності вдосконалення процесу соціалізації в процесі підготовки фахівців та створення нових умов, що будуть сприяти формуванню професійних компетентностей студентів.

Ключові слова: соціальна педагогіка; процес соціалізації; вища освіта.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасна освіта – це соціальний інститут, що виконує соціальну, інформаційну, економічну і культурну функції у суспільстві в їх новому якісному стані. Пріоритетним завданням освітньої політики стає розвиток особистісного потенціалу індивіда. Нові стандарти і вимоги до системи освіти підвищують рівень уваги до особистості сучасного фахівця, його професіоналізму, рівня соціальної мобільності, процесу розвитку особистісної та інформаційної культури. Це передбачає розроблення нових освітніх програм і моделей, ефективних механізмів взаємодії органів освіти, освітніх установ. У зв'язку з цим особлива увага має бути зосереджена на вищій ланці освіти, завдання якої – підготовка майбутнього фахівця, готового до життєдіяльності в новому соціальному форматі, здатного адаптуватися до суспільних змін.

За переконанням дослідників, проблеми соціалізації в українському суспільстві пов'язані із трьома обставинами:

- 1) зміною (руйнуванням) системи цінностей, у результаті чого старше покоління не завжди може підготувати молодь до життя в нових умовах;
- 2) корінною й дуже швидкою зміною соціальної структури суспільства;

3) ослабленням системи формального й неформального соціального контролю як фактора соціалізації.

Проблема соціалізації вчителя набуває особливої актуальності з огляду на глибинні та докорінні реформаторські зміни, що збурюють сьогодення. Нагальної уваги у зв'язку з цим потребують завдання щодо соціалізації майбутніх вчителів, формування професійних якостей і вмінь, що забезпечать високу ефективність їхньої професійно-педагогічної діяльності у нових суспільно-економічних умовах.

Актуальність дослідження полягає в тому, що саме від рівня соціалізації студента, зокрема філолога, як майбутнього фахівця значною мірою залежить успішне виконання соціального замовлення держави на підготовку фахівців з високим рівнем соціалізації особистості.

На жаль, у практиці роботи навчальних закладів процес соціалізації особистості залишається прерогативою виховання, яке за умови традиційної освітньої моделі набуло характеру другорядності, поступившись першочерговістю процесу навчання. Як результат, більшість випускників ВНЗ мають слабко сформовані життєві компетенції, нерозвинуті соціальні здібності, через що важко адаптуються до сучасних соціально-економічних умов, не здатні до самореалізації в соціумі та в професійному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр. робиться наголос на тому, що одним з першочергових напрямків державної освітньої політики має стати розбудова ефективної системи національного навчання, виховання, розвитку і соціалізації молоді.

Проблема соціалізації студентської молоді саме в педагогічних ВНЗ набуває особливого значення, тому, що в освітньому просторі відбувається і професійне становлення особистості, і підготовка до майбутньої педагогічної діяльності. Про це свідчить аналіз змісту державних документів: Законів України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.), «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р.), «Про соціальні послуги» (2019 р.), указів Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» (2002 р.), «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016 – 2020 роки», стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2014 р.) та ін.

У ході наукового дослідження ми простежили генезис наукових уявлень зарубіжних учених про соціалізацію та акцентували увагу на їх ідеях, що презентовані в сучасних вітчизняних теоріях соціалізації. Значна частина зарубіжних дослідників, зокрема Ф. Г. Гіддінгс, Г. Тард, Т. Парсонс, займала

виважену позицію й розглядала соціалізацію як процес, що забезпечує гармонізацію взаємовідносин людини та суспільства.

Разом з тим, можна відзначити, що в зарубіжній науковій думці існують і полярні точки зору щодо інтересів і потреб особистості й суспільства в процесі соціалізації. В дослідженнях переважають гуманістичні підходи, в яких центральне місце в цивілізаційному процесі відводиться людині. Це праці таких науковців, як О. Больнов, Дж. Дьюї, Л. Кольберг, Дж. Лакруа, Ж. Марітен, Ж. Піаже. Важливими вважаються деякими дослідниками, зокрема О. Шпенглером, зовнішні впливи, які забезпечують, за його переконанням, соціалізацію.

Серед українських вчених питанню соціалізації приділяли багато уваги І. Зверєва, А. Капська, М. Лукашевич, В. Оржеховська, С. Савченко, С. Харченко. Ними висвітлювалися різні аспекти процесу соціалізації: історичне становлення поняття, аналіз теорій соціалізації, соціалізація в контексті сучасних суспільних умов, соціалізація і процес глобалізації.

Г. Овчаренко (2005) у своїх дослідженнях особливості процесу соціалізації студентської молоді бачить у наявності трьох етапів: 1) адаптаційний; 2) ціннісно-діяльнісний, або диспозиційний; 3) професійний. Етап адаптації охоплює перший і частково другий курси. На цьому етапі студенти оволодівають способами навчально-професійної діяльності. Основний зміст – це адаптація студента до нових умов. Ціннісно-діяльнісний охоплює частково другий, третій та четвертий курси. На цьому етапі забезпечується розв'язання протиріччя між ціннісними орієнтаціями на цілі життєдіяльності й засобами їх досягнення, детермінованими соціальними умовами життя індивіда. Професійний етап охоплює випускні курси. Він сприяє завершенню професійно-особистісного ставлення студентів, перетворюючи їх на активних суб'єктів соціалізаційного процесу.

Відомий український соціолог В. Москаленко (2013), роблячи наголос на активності особистості в процесі соціалізації, наголошує, що «...оскільки особистість є не просто клітиною в соціальному організмі, а активною діючою, яка творить цей соціальний організм і саму себе, то процес її соціалізації має розглядатися як розв'язання протиріччя системи «індивід-соціальне середовище», яке характеризує єдність соціальних істотних властивостей людини, які з одного боку, знаходять втілення в предметах культури, з другого – беруть участь у процесі соціальної діяльності».

Соціалізація особистості відбувається в середовищі. Це двосторонній процес, оскільки, з одного боку, особистість засвоює соціальний досвід, цінності, норми, установки, властиві суспільству й соціальним групам, до яких належить

індивід, а, з іншого – активно долучається до системи соціальних зв'язків і набуває соціального досвіду.

М. Євтух та О. Сердюк (2002) зазначають, що мета соціалізації полягає у необхідності допомоги особистості вижити, долаючи суспільні катаклізми і кризи: екологічні, інформаційні, комп'ютерні тощо; засвоїти досвід старших, визначитись зі своїм власним місцем у соціумі, досягти ефективної професійної самореалізації в суспільстві. Це саме той час, коли індивідуальність націлена на самопізнання, самоосмислення, саморегуляцію, самовдосконалення, самооцінювання й, особливо, самореалізацію.

Аналіз філософських, соціологічних, психологічних, соціально-педагогічних праць дає можливість зробити висновок про те, що соціалізація розуміється науковцями як процес і результат включення індивіда в соціальні відносини. Соціалізаційний процес передбачає соціальну активність особистості, спрямовану на вдосконалення, розвиток і створення нових соціальних норм, цінностей, орієнтирів. Тому, соціалізація сприяє становленню не тільки особистості, але й генезису суспільства в цілому.

Метою статті стала спроба дослідити структуру соціалізації майбутніх філологів та проаналізувати підходи до її визначення.

Результати дослідження. Соціалізація – це процес засвоєння індивідом протягом усього життя певної системи знань, соціальних норм і культурних цінностей, настанов і зразків поведінки, які дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства, до якого він належить.

Сутність соціалізації полягає в поєднанні адаптації і самоствердження людини в умовах конкретного суспільства. Соціалізація неможлива без активної участі самої людини в процесі засвоєння широкого кола цінностей, понять і навичок, на ґрунті яких складається її повсякденне життя.

Соціалізація розглядається як двосторонній процес постійної передачі суспільством і засвоєння індивідом протягом усього життя норм, культурних цінностей та зразків поведінки, що дозволяє людині функціонувати в певному суспільстві.

Механізм соціалізації молоді полягає в засвоєнні культурно-історичного досвіду, накопиченого попередніми поколіннями, і в адаптації її до сучасних потреб суспільства. Але, варто пам'ятати, що молодь може продукувати і нові цінності, що відповідають часу і можуть представляти собою традиційні цінності в більш адаптованому варіанті. Таким чином, реалізується механізм культурно-історичної наступності ціннісних орієнтацій поколінь або процес соціалізації.

Студентство – найпрогресивніша частина нової генерації молоді нашої країни, тому соціалізація саме цієї частини суспільства набуває актуальності в

наш час, оскільки в майбутньому саме вона буде визначати вектор розвитку України як європейської держави.

Вищий навчальний заклад відіграє в процесі соціалізації студентів важливу роль, створюючи середовище, в якому особистість проходить певні етапи свого життя, входить в соціальну сферу, активно відтворює систему соціальних зв'язків. Як соціальна група студентство є об'єднанням молодих людей з певними прагненнями і завданнями. Воно має всі якості, що властиві молоді (патріотизм, активність, прагнення до знань, ентузіазм, тяжіння до нового тощо).

Разом з тим, студентство являє собою специфічну групу учнівської молоді, володіє властивими тільки їй особливостями.

Варто зазначити, що підготовка майбутнього вчителя-філолога у вітчизняних університетах здійснюється за трьома напрямками:

- вчитель рідної (української) мови та літератури;
- вчитель іноземної мови та зарубіжної літератури;
- вчитель з подвійною спеціальністю, наприклад, вчитель української та іноземної мови та зарубіжної літератури.

Ми в нашому дослідженні будемо зосереджувати увагу на соціалізації саме вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури. Соціалізація майбутнього вчителя-філолога – це складний цілісний стан особистості, який характеризується сукупністю її професійно важливих якостей і забезпечує їй свідомий перехід із системи вузівської підготовки в систему професійної діяльності й успішну самореалізацію в ній на основі ціннісного ставлення до педагогічної праці, володіння способами самопізнання, самоаналізу і самооцінки, прагнення до самоосвіти та самовиховання, здійснення самоконтролю і самокорекції, наявності професійних компетентностей, педагогічних та філологічних.

Ми вважаємо, що професійне становлення особистості майбутнього філолога – це єдність двох процесів: формування студента як майбутнього фахівця та його соціалізація, оскільки професійні особистісні якості майбутнього вчителя є складовою частиною його «соціального портрету» і в узагальненому вигляді передбачають єдність особистісних, комунікативних якостей, статусно-позиційних особливостей та діяльнісних або професійно-предметних показників.

Дослідники зазначають, що в наш час активно відбуваються нові трансформаційні процеси соціалізації молоді, через що модель соціалізації перебуває у стані формування.

У вітчизняній і зарубіжній науці наявні різні класифікації чинників соціалізації. Як правило, всі вони розглядають соціалізацію крізь призму три- або чотиріступеневої класифікації її основних факторів.

Структура соціалізації студента в наукових розробках українських і зарубіжних науковців має декілька компонентів:

- особистісний (здатність до самореалізації в обраній професії);
- діяльнісний (здатність до професійної діяльності);
- комунікативний (здатність до ефективного спілкування та взаємодії).
- Найбільш розгалужену структуру процесу соціалізації дослідники

представляють у вигляді наступних компонентів:

- *концептуальний* компонент (сума професійно значущих знань);
- *інтегративний* компонент (здатність спеціаліста поєднувати у професійній діяльності теорію і практику);
- *конфліктологічний* компонент (обізнаність особистості щодо можливих стратегій поведінки в конфлікті та вміння адекватно поводитися в конкретній ситуації);
- *комунікативний* компонент (уміння ефективно користуватися письмовими та усними засобами комунікації);
- *особистісний* компонент (професійна спрямованість та ціннісні орієнтації, професійно важливі особистісні якості та здібності, професійний обов'язок та відповідальність, наявність професійного «Я-образу»).

В. Турчанінова (2005) зазначає, що концептуальний компонент представляє суму професійно значущих знань; інтегративний компонент відбиває здатність спеціаліста поєднувати у професійній діяльності теорію і практику; комунікативний – уміння ефективно користуватися письмовими та усними засобами комунікації; конфліктологічний містить обізнаність особистості щодо можливих стратегій поведінки в конфлікті та вміння адекватно реалізовувати їх в конкретній ситуації; особистісний компонент включає професійну спрямованість та ціннісні орієнтації, професійно важливі особистісні якості та здібності, професійний обов'язок та відповідальність, наявність професійного «Я-образу».

Важливим питанням соціалізації студентів, перш за все, є активне опанування ними знань і досвіду попередніх поколінь, їх становлення як спеціалістів, пошук умов самореалізації у соціумі, формування і розвиток особистості під впливом навчання, виховання та засвоєння елементів культури, норм, цінностей і соціальних ролей, які є сутнісними для цього суспільства та певних соціальних спільнот.

Варто зазначити, що в процесі соціалізації студентської молоді дослідники виділяють три етапи:

- 1) адаптаційний;
- 2) ціннісно-діяльнісний, або диспозиційний;
- 3) професійний.

Недотримання цих етапів в навчальному закладі призводить до негативних наслідків, а забезпечення умов успішного проходження цих стадій сприяє завершенню професійно-особистісного становлення студента, перетворення його на активного суб'єкта процесу соціалізації.

Етап адаптації охоплює перший і частково другий курси. На цьому етапі студенти оволодівають способами навчально-професійної діяльності, основний зміст – це адаптація студента до нових умов. Ціннісно-діяльнісний охоплює частково другий, третій та четвертий курси. На цьому етапі забезпечується розв'язання протиріччя між ціннісними орієнтаціями на цілі життєдіяльності й засобами їх досягнення, детермінованими соціальними умовами життя індивіда. Професійний етап охоплює випускні курси. Він сприяє завершенню професійно-особистісного становлення студентів, перетворюючи їх на активних суб'єктів соціалізаційного процесу.

Основний характер структури окремої особистості складається в процесі соціалізації на основі структури систем соціальних об'єктів, з якими вона мала зв'язок протягом свого життя, включаючи, звичайно, культурні цінності й норми, інституційовані в цих системах.

Соціалізація – це процес засвоєння ролей і очікуваної поведінки у відношеннях з сім'єю і суспільством та розвиток позитивних зв'язків з іншими людьми. Процес соціалізації особистості здійснюється через певні механізми ідентифікації та імітації. Імітацію можна розглядати як процес засвоєння елементів культури (знань, умінь, образів) шляхом наслідування, а ідентифікація виражає відношення до соціального світу, прийняття цінностей.

Крім багаторівневої структури чинників процесу соціалізації вченими виділяються її етапи, фактори, засоби, механізми, агенти. Феномен соціалізації наявний в умовах впливу на індивіда, перебуває в залежності від різноманітних факторів. Можна виділити наступні групи впливів: мега -, макро -, мезо -, мікро – фактори. Завдяки їм індивід знаходиться на етапі готовності піти на зустріч запитам і сподіванням загалу суспільства з огляду на широкий спектр ймовірних життєвих ситуацій. Складний процес соціалізації долучає не менш специфічні об'єкти, суб'єкти, агенти.

Варто зазначити, що мезофактори впливають на соціалізацію індивіда і через четверту групу – мікрофактори. До них належать чинники безпосереднього

впливу на конкретних людей, котрі з ними взаємодіють: сім'я, сусіди, групи ровесників, співробітники, громадські, державні, релігійні об'єднання, мікросоціум.

Мікрофактори соціалізації реалізуються через різні інститути соціалізації – формуються соціальні норми, традиції, звичаї, родину, державні, суспільні установи й організації. Провідна роль у цьому процесі належить навчальним закладам, які здійснюють цілеспрямований соціалізуючий вплив на людину.

Соціалізація студентів - майбутніх філологів має специфічні ознаки. Ціннісні орієнтації у поєднанні із соціальними нормами складають певну систему поведінки молоді, яка контролюється з боку керівництва ВНЗ, оточуючим середовищем, суспільством. Тому, за нашим переконанням, виникає потреба у створенні соціально-комунікаційного простору, в якому буде відбуватися процес соціалізації.

Так, розробку особливостей структури соціалізації студентів філологічних спеціальностей необхідно розглядати як своєрідний синтез психолого-педагогічних, соціологічних доробок у комплексі з новітніми досягненнями гуманітарних наук. Зважаючи на думку О. Усик (2010), до аспекту компетентності майбутнього філолога необхідно долучити:

- розвиток світогляду та підготовку до сприйняття себе як носія національних цінностей, до взаємозв'язку за допомогою мови у пошуку вирішення глобальних проблем;
- розвиток загальнолюдських культурних цінностей, космополітичного мислення, усвідомлення відповідальності за майбуття країни;
- навчання етично прийнятних норм самовираження в суспільстві;
- оволодіння етикою і стратегією дискусійного спілкування з людьми різних поглядів і вірувань;
- набуття та розвиток умінь застосовувати соціокультурні знання, уміння і навички відповідно до ситуації спілкування у процесі комунікації;
- розвиток потреби в самоосвіті.

Для студентів філологічних спеціальностей повною мірою застосовуються і виправдовуються на практиці всі ті етапи, фактори, характерні властивості процесу соціалізації, що і до представників інших спеціальностей студентської молоді. Однак, за наявності всіх структурних елементів складної парадигми входження в соціум багатогранного освітнього простору університету, вирізняються й суттєві відмінності, особливості з урахуванням філологічної специфіки.

Так, наприклад, за нашим переконанням, особливості структури соціалізації студентів філологічних спеціальностей необхідно розглядати як своєрідний синтез психолого-педагогічних, соціологічних складових у комплексі з новітніми досягненнями гуманітарних наук і до компетентностей майбутнього філолога необхідно долучити:

- здатність до сприйняття себе як носія загальнолюдських та національних цінностей, до пошуку вирішення глобальних проблем;
- здатність до усвідомлення відповідальності за майбуття країни;
- здатність до навчання етично прийнятних норм самовираження в суспільстві;
- здатність до оволодіння етикою і стратегією дискусійного спілкування з людьми різних поглядів і вірувань;
- здатність до набуття навичок застосовувати соціокультурні знання відповідно до ситуації спілкування у процесі комунікації;
- здатність до розвитку потреби в самоосвіті.

Ми переконані, що процес соціалізації молоді потребує, перш за все, системного підходу, використання в сучасній соціально-педагогічній практиці комплексних, міждисциплінарних досліджень.

На стику другого й третього тисячоліття практично здійснений перехід від індустріальної цивілізації до інформаційної, що вже стало ядром нового комплексу наукових дисциплін і напрямків, які стануть науковою базою інформаційної цивілізації. Не враховувати цього в перспективі розвитку освіти неприпустимо. Тому в системі соціалізації особистості повинні домінувати інформаційні компоненти: жити і працювати випускникам цієї системи доведеться вже в інформаційній цивілізації, де пріоритетну роль відіграватимуть фундаментальні знання про інформаційні процеси в природі і суспільстві.

Маючи ціннісно-нормативну структуру з відповідними соціальними позиціями, університет може бути розглянутий як самостійна соціальна система, точніше, підсистема соціального цілого, діяльність якої пов'язана з реалізацією життєво важливої потреби великої соціальної системи (суспільства).

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На кожній стадії соціалізації майбутніх студентів-філологів не тільки розв'язуються специфічні завдання розвитку особистості, але й створюються умови для переходу на наступну. Таким чином, процес соціалізації студентів містить практичну, психологічну й моральну підготовку до професійної життєдіяльності. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі будуть складати дослідження та визначення рівнів соціалізації студентів-філологів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Євтух, М.Б. і Сердюк, О.П. (2002). *Соціальна педагогіка*. Київ, Україна: МАУП.
2. Москаленко, В.В. (2013). *Соціалізація особистості*. Київ, Україна: Фенікс.
3. Овчаренко, Г.Е. (2005). *Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Луганськ, Україна: Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка.
4. Турчанинова, В.Н. (2005). *Формирование у студентов профессиональной компетентности в социальной работе с семьей*. (Дис. канд. пед. наук). Екатеринбург, Россия: ЕГУ.
5. Усик, О.Ф. (2010). *Формування соціокультурної компетентності студентів філологічних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін*. (Дис. канд. пед. наук). Київ, Україна: Інститут педагогіки АПН України.

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF SOCIALIZATION OF FUTURE PHILOLOGISTS

Valentyna Kovalenko

Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages,
SHEI “Donbass State Pedagogical University”,
Sloviansk, Ukraine

ORCID 0000-0002-7391-3746

valentina.kovalenko1204@gmail.com

Abstract. The problem of teacher socialization becomes especially relevant given the profound and radical reform changes that are disturbing today. In this connection, the tasks of socialization of future teachers, formation of professional qualities and skills that will ensure high efficiency of their professional and pedagogical activity in the new socio-economic conditions need urgent attention.

In the course of scientific research, we traced the genesis of scientific ideas of foreign scientists about socialization and focused on their ideas, which are presented in modern domestic theories of socialization. Many foreign researchers, in particular F. Giddings, G. Tarde, T. Parsons, took a balanced position and considered socialization as a process that ensures the harmonization of human relations and society. At the same time, it can be noted that in foreign scientific thought there are polar views on the interests and needs of the individual and society in the process of socialization. Humanistic approaches prevail in research, in which the central place in the process of civilization is given to man.

The article presents the results of theoretical elaboration of the topic of socialization of student youth, in particular, students of philological specialties.

The aim of the article was an attempt to investigate the structure of socialization of future philologists and to analyze approaches to its definition.

Socialization of students – future philologists has specific features. Value orientations in combination with social norms constitute a certain system of youth behavior, which is controlled by the university management, the environment, society. Therefore, in our opinion, there is a need to create a social and communication space in which the process of socialization will take place.

At each stage of socialization of future students of philology, not only are specific tasks of personal development solved, but also conditions are created for the transition to the next one. Thus, the process of socialization of students contains practical, psychological and moral preparation for professional life.

Key words: social pedagogy; the process of socialization; higher education.

REFERENCES

1. Yevtukh, M.B. & Serdyuk, O.P. (2002). *Social pedagogy*. Kyiv, Ukraine: IAPM.
2. Moskalenko, V.V. (2013). *Socialization of personality*. Kyiv, Ukraine: Phoenix.
3. Ovcharenko, G.E. (2005). *Pedagogical conditions of socialization of students of art and pedagogical specialties in extracurricular activities*. (Extended abstract of PhD dissertation). Luhansk: Luhansk National Pedagogical University. Taras Shevchenko, Ukraine.
4. Turchaninova, V.N. (2005). *Formation of students' professional competence in social work with the family*. (Extended abstract of PhD dissertation). Ekaterinburg, : YSU Russia.
5. Usik, O.F. (2010). *Formation of socio-cultural competence of students of philological specialties in the process of studying humanities*. (PhD dissertation). Kyiv, Ukraine: Institute of Pedagogy of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

Матеріали надійшли до редакції 16.04.2021 р.